

TARİH-İ MEDENİYETDE KADINLAR*

۳

Balcızâde Tâhir HARÎMÎ**

Yayına Haz.: Adem EFE***

İnsanlar cinsiyet i'tibârıyla iki büyük kısım arz ederler. Kadın ve erkekden ibâret olan bu iki mühim cinsin "tekevvüni şekli" hayatının en yüksek tekâmül cereyânını temsîl eder. Nemâ-yı hayatdan nasîb-dâr olan hayvanî, nebâtî mevcûdiyetler ve bunlardan teferru' eden bütün hayevî varlıkların husûsî birer tekessür ve tenâsul tarzı vardır. Mevcûdât, ezlî ve

* Bu çeviri-yazı, Balcızâde Tahir Harîmî'nin, "Tarih-i Medeniyette Kadınlar", *Mihrâb*, Sene 1, S. 15-16, 1 Temmuz 1340, s. 530-536 sayfaları arasında yayımlanan makalesinden hazırlanmıştır.

** Edremit'te doğan Tahir Harimi Balcıoğlu (Balcızâde), Ezher Üniversitesi'ni bitirmiştir. Türkiye'ye döndüğünde Batı Anadolu Vaizliği görevini yürütmüştür. *Tarih-i Medeniyette Kütüphaneler*, Balıkesir: Vilayet Matbaası, 1931; *Tarihte Edremit Şehri*, Balıkesir: Balıkesir Halkevi Yayını, Balıkesir Vilayet Matbaası, 1937; *Türk Tarihinde Mezhep Cereyanları*, (Mukaddime ve Notlar: Hilmi Ziya Ülken), İstanbul: Kanaat Yayınları, 1940, *Karnak Mabedinde Bir Gece*, Balıkesir: Vilayet Matbaası, 1938, adlı önemli eserleri ile "Türk Mutasavvıfları", *Mihrâb*, S. 17-18, (1339); "Tarihi Hikmette Aşk Mektebi", *Mihrâb*, S. 27, (Mart 1341/1925) gibi makaleleri vardır. Bir ara Millet Kütüphanesi'nde çalışan Balcıoğlu 1952 yılında Edremit'te vefat etmiştir.

Mihrâb Mecmûası: Ahlakî, içtimâî, felsefî tarihî, edebî mecmua olarak kendini tanımlayan mecmûanın ilk sayısı 15 Teşrinisani 1339 (1923) tarihinde yayımlanmıştır. İlk başta 15 günde bir yayımlanan mecmûa, daha sonra -bazı sayılar (15-22) iki sayı birden olmak üzere- ayda bir yayımlanmıştır. 23 sayıdan sonra ise derginin hacmi biraz daha genişletilerek ayda bir, bir sayı olarak çıkartılmıştır. 28 sayı çıktıktan sonra kapanan mecmûanın son sayısı 1 Nisan 1341(1925)'te yayımlanmıştır.

Dergide felsefe ve tasavvufla ilgili yazıların yanı sıra tarih, tıp, coğrafya, edebiyat alanlarında yazılara da yer verilmiştir. Ahmet Kuddûsî, Hilmi Ziya, Fahrettin Osman, Behçet Rüşdi, M. Sıtkı, Hasan Ali, İsmail Nabi, Kadri Reşid, M. Şeref dergiye güncel konular ve edebiyat üzerine yazdıkları yazılarla katkıda bulunan isimlerden bazıları olarak sayılabilir. Derginin devamlı yazar önemli kalemleri olarak Yusuf Ziya Yörükan, Mustafa Şekip ve M. Emin Erişirgil öne çıkmaktadır. Kaynak: <http://kevkebi.wordpress.com/category/mihrab-dergisi/> (erişim tarihi 29.12.2013), (Yhn).

*** Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İlâhiyât Fakültesi Öğretim Üyesi.

zarûrî bir çiftleşme ile-keyfiyet ve kemiyet husûslarına tâbî' olarak-teşekkül etmişlerdir. Cümle-i hayat bu zarûretin kâhir bir kuvve-i fâilesidir. Hayatın tekevvününe cevîf ü mahal olmakla muvazzaf olan kadın, Tabîatın muhtas hizmetini görmüş, muhît-i ictimâinin telakki tarzlarını ve onun tenkîs ettiği âmillere itâatkâr olmak mecbûriyetini dâimâ hissetmiştir.

Tarihin muzlim devirlerine doğru uzandıkça muhtelif kavimlerin nazarında kadın, müstakil bir hüviyet olmak üzere düşünölmekden hiç âzâde kalmamıştır. Çünkü insanlar arasındaki ictimâî râbitaların en kavî ve tabîatları, cinsiyet münâsebetlerinden mütevellid olanlar-kadınlar ile erkekler, vâlidler ile mevlüdlar arasındaki tesessüs edenler-dir. Bu tabîî râbitaların tecelligâhı olan-yekdiğeriyle münâsebet-i cinsiyede bulunan kadın ve erkekler ile onların zürriyeti olan evladdan teşekkül eden-hey'etlerdir ki âile ismini alırlar. Kadın felsefe-i ictimâiye i'tibârıyla nasıl cemiyetlerin ayrı telakkiyâtına zemîn teşkîl etmişse, hayat-ı tabiiyenin sâiki ve zarûreti karşısında âilevî te'sîsât, muhtelif kavimler arasında pek büyük farklar göstermiştir. Kable't-tarihî vahşet-i mutlaka devirlerine, ibtidâî cemiyetler devrine âid (tettebbuât-ı rıc'ıyye) bize ibtidâî kavimlerin kadın telakkisini en garîb eşkâl altında tasvîr ediyor. Bugün bile seyyâhlar bil-hâssa Malenezya, Polenezya, Kaledenya vahşîlerinin kadınlarını sünnet etmek, işe yaramayan ihtiyâr kadınları katl, zevceyi âhârın firâş-ı ezvâkına terk etmek gibi mehrûh hâllerini tetkîk ve müşâhede ederek bize naklediyorlar.

Kurûn-ı ûlâda kadınlık hakkında Hindistan'da ibtidâî ve dağınık bazı fikirler zuhûr etmiştir. Kadınlardan çocuk büyötmek, âile umûrunu bakmak dinî âyinlerde bulunma, bâkire ise pederine, tehhülünde zevcine, dul kaldığında oğullarına karşı mutlak bir itâat isteniliyordu. Hindistan'ın din felsefesinde kudretli bir ahlâk ilhâmı ile istiğrâkî fikir yükselmiştir. Hind'in âlimleri, bütün rûhiyât ve vicdâniyâta âid düstûrlarını, ahlâkî bekâret, kalb-i selîm, sâfiyet ve nezâhet gibi ulvî esâslara şiddetle istinât ettirmişlerdir. Bu telkinler, mesâlik-i ictimâiyeyi kâmilen ihâta ederek te'sîrleri aylına aşmıştır. Şiddet, hiddet, gılgizet-i tabîat, huşûnet, ısyân gibi ahlâkî seyyieler, kadınlarda nikâhın feshini iktizâ ettiren memnûâtdan addedilmiştir. Hind'in yuvası mevcûdâtdaki manzûmelerde seyyâl bir muhabbet görmüştür. Hayat ancak o muhabbet bağının çözümlmesiyle inhilâle uğrar nazariyesinde bulunduğundan rûhânî râbitalar ma'nevî il-

hâmlar ile kesîfler âleminden dâimâ uçmak ve fırlamak ıztirârıyla titrer durur.

İşte bu sâihalar şumûl ü ihâtasını tevsî' ede ede zevât-ı eşyâyı, bütün mükevvenâtın eczâsını ihtivâ etmiş ve nihâyet avâlim, bir muhabbet ve aşk-ı ezeliden-"Nirvana-saâdet-i uzmâ-yı ebedî'den ibârettdir denilmiştir.

Îrânîlerde ise kadınlık daha maddî bir sâha dâhilinde tetkîk ve tefekkür edilmiştir. Zerdüş, dinî, hayatî nesillerde nev'in tenâsülünde kadına fevke'l-had hürmet etmekle beraber ma'nevî seciyelerine de çok ehemmiyet vermiş ve teâvün-i ictimâîyyeyi şiddetle emretmiştir.

Kadınlar dâimâ çok evlâd sâhibesi olmak ve âilesine fedakârâne hizmet etmekle kıymet alırlardı. Üç dört evlâdı olanlara maaş tahsîs edilirdi.

Yunanistan'da kadınların hakîkî ve ictimâî vazifelerini daha resmî görüyoruz. Kadına umûr-ı beytiyede birer hâkim, âile saâdetinin temel taşı olmakla beraber ahlâkî inhilâl ve insicâmsızlıkları murâkîba, hükümete âid bir hak idi. Sefâhat, tebzîr, isrâf gibi hezimet ve ma'nevî bozukluklardan kadınlar şiddetle tahzîr olunurdu. Bir âilede husûsî cemiyet rûhunun sâf ve nezîh esâsları daha sâlim ve nâfi' bir sûretde tarsîn edilir ve temellendirilmesine ehemmiyet veriliyordu. Kadınlığa âid tefekkür sistemleri ma'ni-dâr ve resmî tahavvül ve istihâleler geçirerek ictimâî hayatta kadının mevki'i taayyün dilmiş ve key'et-i medeniye arasında tebellür eden vazifeleri anlatılmışdı. Atina'da kadınlara uğur ve seciye sâhibleri olmaları lüzûmu telkîn ediliyordu jimnastik derslerine devam ve fikrî seviyelerinin yükselmesine dikkat ile, ilmî mahfil ve salonlarda mutenâ mevki'ler işgâl ederlerdi.

Eflatun, kadınları harbe sürüklemegi vatanın müdâfaasında onlardan yararlıklar gösterilmesini müdâfaa ediyordu. Aristo, izdivâc şartlarını daha kavî kâidelere rabt etmek, hayatî muâşeretin üssü olan teşkîl-i âilede mazbût ahkâm vaz' edilmesini söylüyordu. İctimâîyâtın mahdûd bir şekli olan âile ocağı evveli saâdetlerde muktezî şartlara tab'an teşekkül ederse hayat daha umûmileşir, cemiyet ittisâ' peydâ eder. Ferdlerin bu kudretli zind-i ibtidâî teşkilâtı, cemiyetin bütün menşûrât-ı kemâlini, müşterek bir umde üzerinde te'sise muvaffak eder. İşte Aristo, böyle düşünüyordu. Yunan feylesofları kadınlığa pek tabii bir sistem dâhilinde tetebbu' etmiştir. Cemiyetin kadını, en yüksek cehre-i zindegisi dir telakkisinde bulunmuşlardır. Romalılar, ulvî ve bedîî Tabîatın her dürlü hissî

sahalarına karşı hiçbir şey düşünmemişlerdir. Hayatın inceliklerine nüfûz edecek (tecelliyât-ı fikriye) Romalılarda görülemez. Bi'l-akıs onlar cenk ve muhârebeler, askerî ta'lîmleriyle meşgûl olurlardı. Pol Emîl asrında ilmin, fennin kemâlinden memleketi hisse-dâr etmek gâyesiyle Yunanistan'dan muallimler celb etmiş ve müteaddid mektebler açmıştır. Bundan sonra Romalılar da kadınlara bir mevki' ve şeref vermişlerdir. Kurûn-ı vustâda Avrupa ictimâiyâtını idâre eden kiliseler, bütün terbiye metotlarını murâkabe etdiklerinden ruhbanlar, rûhâniler milletin irfân ve idrâk kâbiliyetlerinin inkişâfına hiç müsâade etmezlerdi. Çünkü avâmın hürriyet-i vicdâniyesine sâhib olmasından korkular şiddetli emirlerle maârif men' ediliyordu. Cehlin karanlığı rûh-ı avâmda menfûr bir taassub beslemiş ve behîmiyete karşı irâdeler, şuurlar kâmilten düçâr-ı dumûr olmuştu. İlim, kütüb-i mukaddese hikâyeleri, marifet ise onlara samîmî bir imanla rabt-ı kalb etmekden ibâret idi. Râhiblerin halka telkîn ettiği yegâne hakîkat (Enâcîl)'in rûhânî, lügazî sahifelerini dinlemek, esâtîr ve hurâfât-ı evveliyeyi gözyaşlarıyla tehlil etmekdi. Düşünmek bir cinâyet, itirâz ise kilise ahkâmına karşı bir isyân bir küfürdü. Böyle bir devirde kadınlık hayvanî hislerin mel'abesinden başka bir şey telakki edilmiyordu.

On altıncı asırda Arâsim¹ kızların ta'lîm ve terbiyesinden bahs etmeğe başlamış, rûh-ı avâmda saplanan bu ibre-i i'tikâdiyenin veche-i istikâmetini çevirmeğe muvaffak olmuştu.

Le Mar Piage Karaties, eseriyle kadınların hayatdaki birçok vezâifiyle terbiyelerinden esâslı bir sûretde bahsetmiştir. On dördüncü Luis zamanında bütün Avrupa'da uyanan irfân ve terakki cereyânları kadınlığı da irfân âlemine çekmiştir Lape Destin Pierre (tarih-i vefatı 1743) bu husûsda pek büyük hizmetlerde bulunmuş; Fenelon, *Education de Fille* eserini sırf kadının ta'kîb edeceği tekemmülât çığırını çizmek üzere te'lif etmiştir. On dördüncü Luis'nin torununun hocası olan bu mütebahhir âlim, kadınlar için ulûm ve fûnûnun tahsilini, onların hilm, şefkat, mülâyemet gibi ahlâkî seciyelerine çok ehemmiyet verilmesi husûsunu telkîn etmiştir.

Kadınlığı en garîb düşünen Jean Jacques Rousesseau'dur. Avrupa âfâkını tehyîc eden asırların efkârını bir tomar-ı fersûde gibi gözlerinin

¹Arâsim 1467'de tevellüd 1536'da vefat etmiştir. On altıncı asrın meşâhiri meyânındadır. Âsâr-ı kalemiyyesi bütün Avrupa'da intişâr ve taammüm ile Rönesans intibâh-ı ulûm ve fûnûnunun müsebbiblerinin en birincisi addedilmiştir.

altında parçalayan Russo, 1762'de yazdığı *Emil* unvanlı meşhûr-ı cihân eseriyle en müttezad fikirleri müdâfaa etmiş, kadınlar için ilim ve fen tahsilinin lüzûmsuzluğuna kâil olmuştur. Kadın hayatda yalnız erkeğe hoş gözükmek için yaradıldığını ileri sürmüştür. O tarihten beri kadınlık birçok merâtib-i ictimâiyyeyi kat' ederek bugünkü seviyeye vâsıl olmuştur. Hayatda her şey nâkısan zuhur eder kanun-ı tekâmüle tab'an tedrîcî bir sûretde istihâle, tebeddül, tahavvül gibi inkılâbî sahifeleri devrederek kemâle doğru hatve hatve yükselir. Bütün beşerî eserler ibtidâî anında nazara değmeyecek kadar kıymetsiz ve ehemmiyetsiz iken, doğru takallublar onu zaman zaman besler, mefkûre, irfân onu mütezâyiden makûl ve fenni bir şekle ircâ' eder, bi'n-netice bu medeniyet ve sanâyi'-i azîme meydana gelir, vücûd bulur. İhtirâî bir keyfiyet, birçok esbâb-ı âdiye ve tâliye inzimâm etmeyince zaîf kalır, mazhar-ı tekemmül olamaz. Fakat tabii ve muhîfî âmiller, hayat şartları zekâ üzerinde işlerse onda istifâya doğru bir hareket peydâ olur. Saha-ı fikrinden inkılâb eden tecessüs hâssesi ve tefahhus şevki birçok maddî ve ma'nevî âmillerin yardımıyla en müşekkel dâhiye-i hâdisâta göğüs gerer. İmkân âleminde beliren bir fikir birçok ukûl ve tecâribin mütemâdî istiânesiyle san'at ve ma'rifetin en keskin mi'yârı olur. Bizde kadınlık için çalışanlar ve kadınlığı asrın hikmet mefkûresine göre eriştirmek, isteyenler maa'l-esef dünyanın, bütün akvâmın bi'z-zarûr merbût olduğu kadim an'anelere, i'tiyâdî teâmülleri, tarihin bâriz asırları içinde dalgalanan millî duyguları çekinmeyerek sırf mücerred fikirlere istinâden bünye-i ictimâiyemizi âniyen yeni bir hayat-ı teceddüde mazhar edivermek arzusunda bulunuyorlar. Tecârib, ilmin bile basît nazarını çeliyor. Rûhu nüfûzlardan ziyâde tasannu' ve şekle dikkat, hakikatden ziyâde hayâle ümît bağlamak gibi zihni perişanlıklarımız vicdâniyâtı saran bu hümeze-i i'tikâdiye kadınlık gibi neslin, ictimâî bünyesini, temel taşını yıkar mahveder. Sevdâ-yı teceddüdle millî mufâhereye dudak büküyoruz. Halbuki ictimâî âlimlerimizin rûhu milletin feverânlarını, heyecanlarını, karar ve tahavvüllerini imân ve vicdânlarımıza kadar kıvranub giren bid'atlerin salgın emârelerini bütün bu mensûrat-ı hayatiyeyi tetkîk ve tettebbu' etmeleri lâzımdır. İlmen zarûrîdir. Bir kavmin, bir milletin mecrâ-yı hayatı öyle engin sâhalardan geçer ki onu ancak ilmin kudretli gözü görebilir. Asırların muhtelif zamanlarla, hâdiselerin, inkılâbların terâkim etdirdiği birçok müteressib i'tiyâd ve i'tikâdların ruh ve vicdân-ı ümmetdeki te'sirlerini secâya-yı ırkiyyeyi, mütecâvir-i akvâ-

mın muvâneset ve temaslarıyla tesâlub eden asabiyet-i evveliyeyi, lisânî, ma'şerî hisleri heb ehemmiyetle nazar-ı dikkate almak şarttır. Bu fezânın ma'kûsen mütâlaası elîm neticeleri ma'nevî millî âfetleri tevlîd eder. Fikirler yalnız mücerredât sâhasında ihtivâ-yı mantikî ile kalırsa uryândırlar. Ondan fiilî neticeler istihsâl edilemez. Efkârın meziyeti, mâhiyeten tabaka-ı âliyede fâiletten bir hakikat-ı kâşifeye masdar olmasındadır.

Vâridât-ı efkâr hayal vâdilerinde sürçer kalırsa bedîi bir şiirin heyecânlarına benzer. Mâzinin derinliklerinde önce fikirler iltimââ-ı tarihinin efsânevî manzûmeleri hâlinde kalmışdır. Zirâ beşeriyetin kemâli hiçbir vakit mantığın hudûdunu aşamaz. Hayatiyenin üssü değil eşkâli dâimâ istihâleye ma'rûzdur. Tabâyî-i hulkî rûh u fitratı kazımak imkânı elinde değildir. İctimâî hey'etlerin mütebâyin seciyeleri, kan enmüzeciyle tekev-vün eden hayatın unsurlarından çağlar. Kadınla erkek azmin vaz'iyetini, mütebâriz secâyâsıyla şe'niyetlerini heb müşterek taşırlar. Cemiyet rûhunun irâde keyfiyeti o aslın kemâline kuvvetli bağlarla bağlıdır. Türk kadınlığı en büyük idrâk ve kıvâm-ı ictimâiyyesini bu noktada aramak mecbûriyetindedir. (Cevher-i tekev-vün) aşâlet-i irkiyyeyi sanâyî-i idrâk istihâle ederse ma'şerî fevzâlar yüz gösterir. Çünkü yeni bünyesi, "ihtilâl-i tezâyif" ile teşennüce kararak hümeze-i rûhiye ile alîl olmuşdur. Ona istinâd eden hüviyet-i milliye de birden bire ma'rûz-ı inhilâl olur. Ispartalı kadını unutmayalım. Evlâdının hayatını değil milletinin zaferini ilk elçiye soran o kadının zama-ı hayatıyla aramızda binlerle sene geçti. Hindistan'ın iki büyük mücâhidi Muhammed Ali ve Şevket Ali'nin büyük vâli-desi ise Hindistanlılara "çocuklarımın hayatı için dua edeceğinize insanlığı esâret zincirlerinden kurtarmak için kımıldatsınız." diyen o âlî kadının rûhu; zamanında kadın irfânının gülbank hamâsetini göstermişdir. Bunu görüb de meftûr ve meflûc ictimâiyâtımızın bi'l-hâssa kadınlığın mübtelâ olduğu isyân-ı ahlâkiyeden tiksınmemek kâbil midir? İnkılâb yeni bir hareket-i zihniye ise hayatın kat'î tecelliyâtını inkâr etmek değildir. Âile, cemâat, ümmet gibi istihâle tabakaları devreden eşkâl-i cemiyet, muayyen ve safları dâimâ taşmış fitrî hüviyetinden insılâha imkân bulamamışdır.

Kadınlık hakkında asrımızın mütefekkir geçinenleri ilme değil maa'l-esev hisse tâbi' oluyorlar. Bunda en kat'î fizyolojik sahadan tahlîlî tefekkür ile bünye-i ictimâiye geçmek gibi ilmî bir tetebbu' bizim bugünkü telakki-lerimizin ne kadar yanlış olduğunu ve bu dalâletin ilim ve hikmetde yeri olmadığını ifâde eder.

Kadın cemiyetin nısf-ı uzvisidir. Tabîat ona hayatî vazifelerin en mühimini tevdî' etmiştir. Eğer kadın nefsin, hissin çılgın-coşkun seylânlarına kapılır giderse hilkatın hakîkatine aykırı gidilmiş bi'n-netice cemiyetin nısfı felce uğradılmış olur. Tarih-i feverân bütün milletlerin mütefekkirini düşünmüş, ictimâî kuyûd tedvîn ederek hayatiyâtın, ahlâkın ahenk-i ictimâiyenin, vazifenin esâslarını ona ta'lîm etmiştir. Kadın mensûb olduğu ırk ve milletin manzûme-i kemâlinde medenî bir çelenk-i irfân olarak yaşmalıdır. Vicdân-ı âmme ona dâimâ bunu emrediyor. 12 Haziran 1340. ▽

Sözlük

feverân: kaynama, fışkırma. fevzâ: anarşi. gılgizet: kabalık, kalınlık. hayevî: canlı. hümeze: vesvese, kuruntu. istifâ: seçme. inhilâl: çözüme. ihtirâ: icat etme. insılâh: sıyrılıp çıkma, nihayete erme. inzimâm: katılma. iltimâ: parıldama. ittisâ: bollaşma.	meftûr: bezgin, kederli. mel'abe: oyun, oyuncak. menşûr: yayılmış. muvâneset: ünsiyet peyda etme. muzlim: karanlık. mütebâyin: uyuşmaz. müteressib: durulan. tebzîr: israf. tefahhus: inceden inceye araştırma. teferru': dallanma. teşennüc: buruşma. zindegi: zindelik, canlılık.
---	--

